

πτει ικανόν μέρος της εικόνας. Παριστᾷ οἰκογενειακόν, οὕτως εἰπεῖν, δρᾶμα γυναικῶν μόλις ἀποθανούσων μετὰ τοκετόν. Ἡ λεχώ, ὡραία γυνή, ἐπὶ κλίνης ἐξηπλωμένη, ἐφ' ἧς πρὸ μικροῦ ἔτεκεν, φαίνεται ὡς θανούσα πρὸ στιγμῆς. Παρ' αὐτῇ ἡ μαῖα, περιτυλίξασα προχείρως δι' ὑφάσματος τὸ τεχθὲν βρέφος, ἵσταται ἐκπληκτος πρὸ τῆς ἐκπνεύσεως ἢ ἐκπνευσάσης, ἐν ᾗ ὁ σύζυγος παρ' αὐτῇ καὶ ἡ θεραπαινὶς παρὰ τοὺς πόδας της ἵστανται κατάπληκτοι πρὸ τοῦ θεάματος τῆς νεκρᾶς λεχῶς, ἐπὶ τοῦ προσώπου της ὅποιος δὲν διεχύθη ἔτι τὸ χρῶμα τοῦ νεκροῦ. Τὴν εἰκόνα ταύτην πρώτην ἀντέγραφον μὲ ἄλλους τοὺς ζωηροὺς χρωματισμούς της καὶ οἱ ξένοι ἀρχαιολόγοι καὶ ὁ ἡμέτερος κ. Ξενοπούλος. Αἱ ἄλλαι ἐπὶ μαρμαροῦ ἔγχρωμοι εἰκόνες δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν πολυπλοκὸν σύνθεσιν. Παριστώσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποχαιρετισμούς πρὸς θνήσκοντας· μία δὲ τούτων, εἰκονίζει γυναικᾶ πλουσίως καὶ φιλοκάλως ἐνδεδυμένην, φέρουσιν ἐπιχαρίτως τὸ κομψὸν ἐρυθροῦ χρώματος ἀλεξήλιόν της, ὁμοιάζον πῶς πρὸς τὰ σημερινὰ ἱαπωνικὰ ἀλεξήλια.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνοματολογία τῶν εἰκονιζόμενων προσώπων ἀποκαλύπτει θησαυρὸν ἐλληνικωτάτων καὶ χαριτωμένων ὀνομάτων, γυναικείων καὶ ἀνδρικών. Ἡ πρώτη ἐπὶ παραδείγματι ἔγχρωμος παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς αἰθούσης πλάξ ἀναγράφει τὸ ὄνομα τῆς εἰκονιζομένης γυναικός: ΗΔΥΛΗ, Χαιρογένητος γυνή, Κασσανδριώτις. Ἀλλῃ πλάξ φέρει τὸ ὄνομα ΦΙΛΑ. Καὶ ἄλλαι δὲ τὰ ὀνόματα Σωσικράτεια, Εἰρήνη Ἰσιδώρου, Διοδώρα Διοδώρου, Ἀφροδισία, Ἀρτεμισία, Καλλιστράτη, Ἀριστοβούλη, Δημοτρία, κλπ. Τὸ πρῶτον μάλιστα τῶν ὀνομάτων τούτων, ἡ Ἡδύλη, ἐφάνη τοσοῦτον γλυκὺ καὶ ποιητικὸν ἢ καλλιτεχνικόν, εἰς γνωστὴν Ἀθηναίαν καλλιτέχνίδα, διπλωματοῦχον τοῦ Ὠδείου τῆς Βιέννης, ἐπισκεφθεῖσαν μετ' ἐμοῦ τὸ μικρὸν τοῦτο Μουσεῖον, ὥστε τὸ ἐσημείωσεν ἵνα ὀνομάσῃ δι' αὐτοῦ τὸ ἀβάπτιστον ἔτι τέκνον της. Ἐντύπω-

σιν ἔτι μοὶ ἔκαμε τὸ ὄνομα τῆς Ἀρτεμισίας ὅπερ ἔφερον δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν εἰκονιζομένων εἰς τὰς ἐπιτυμβίους πλάκας καὶ συνεπέραντο ὅτι τὸ ὄνομα τῆς περιδόξου Σαλαμινομάχου βασιλίσσης ἦτο ἐκ τῶν κοινωτέρων ἐν Παγασαῖς, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν ὀκτῶ ἢ δέκα γυναικείων ὀνομάτων δύο ἢ τρεῖς ἔφερον αὐτό.

Ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνδρῶν τὰ ὀνόματα τὰ περισυνθέντα εἰς τὰς πολυτίμους αὐτάς ἐπιτυμβίους πλάκας ἐνέχουν ἱκανὴν ὀνοματολογικὴν καλαισθησίαν καὶ οὕτως εἰπεῖν ἐλληνικότητα, ἵνα μεταχειρισθῶ ἰδίαν λέξιν. Ἀντέγραψα προχείρως τινὰ: Θεσαγόρας ὁ Κρής, Εὐθείας ὁ Κλεονίκου, Στρατόνικος ὁ Στράτωνος, Λέων ὁ Τιμοθέου, Ἀντίμαχος Ἀντιμαχίδου, Ἀράχθης, Διονίας ὁ Σάθωνος κλπ. Φαίνεται δ' ἐν μιᾷ τούτων ὡς ὑποκοριστικόν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὄνομα Παριενίσκος, ἴσως παιδὸς χαϊδεμένου, καλουμένου Παρμενίων, ἀλλὰ περὶ τούτου ἄς ἀποφανθῶν οἱ ἐντρίβεις περὶ ταῦτα. Παρῳδία δὲ ἀποτελεῖ μεταξὺ τῶν ἐλληνικωτάτων τούτων ὀνομάτων τὸ ξενίζον ἢ λατινοφανὲς ὄνομα ἐνὸς ἱερέως τῆς Ἰσιδος, ὅστις καλεῖται Οὐάφρης!

Πλὴν δὲ τῶν ἐγχρῶμων πλακῶν ἀπετέθησαν εἰς τὰ Ἀθανασάκειον Μουσεῖον καὶ ἄλλα περιέργα εὐρήματα τῶν Παγασῶν, ἦτοι καὶ πῖθοι ἀρχαιοτάτοι καὶ ἐργαλεῖα λίθινα ἐλκιστριθεῖον καὶ σὺκα ἀπολιθωμένα καὶ σίτος καὶ κριθὴ καὶ φακὴ, πάντα στερεοποιημένα ἕνεκα τῆς ἐπὶ αἰῶνας ὑπὸ τὴν γῆν παραμονῆς των.

ΤΙΜ. ΑΜΠΕΛΑΣ

Υ. Γ. Δυστυχῶς ἡ ὑπόνοια τῆς βαθμιαίας ἐξαλείψεως ἢ ἐξασθησέως τῶν χρωματισμῶν τῶν πλακῶν τούτων, θὰ ἐπαληθεύη. Ἴω; ἀπαυῶμαι· ἀλλὰ κατὰ τὴν δευτέραν μου ἐπισκεψιν—μετὰ δύο μῆνας ἀπὸ τῆς πρώτης—μοὶ ἐφάνη οἱ οἱ χρωματισμοὶ αὐτῶν δὲν ἦσαν τοσοῦτον ζωηροὶ ὅσον κατὰ τοὺς περὶ τοὺς μῆνας τῆς ἀνακαλύψεώς των. Πιθανὸν νὰ προλήρῃ ἢ ἐξαπείνηται αὐτῶν, ἀφοῦ ἐτέθησαν ἤδη εἰς ὑέλινους θήκας. Ἄλλως τε, scripta manent... ἐλήφθησαν ἤδη ἀντίγραφα αὐτῶν ἔχοντα τοὺς αὐτοὺς χρωματισμούς οὓς εἶχον μὲν ἀνεκαλύφθησαν.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

ΑΖΙ μετ' ὃ 1910 ἔσβυσε—εἶνε ἡ καταληπτότερα λέξις—καὶ ὁ Ἑλληνικώτερος, ἂν μὴ ὁ πλέον ὑπέροχος τῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων. Εἰς τὴν ἐφημερίαν, ἀλλὰ τόσον προσφιλὴν τοῦ Σκιάθου πένης, ταπεινὸς καὶ—ἄς λεχθῇ ὅχι βέβαια πρὸς τιμὴν εἰς Ἀθηναϊκῆς κοινωνίας—λησημονημένος ἐνυχορράγει ὁ Παπαδιαμάντης, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Πολιτεία, ἀφυπνιζομένη ἐνεθυμεῖτο μαζί

μετ' ἄλλους λογίους καὶ τὸν ἐρημίτην αὐτόν, ἵνα κοσμήσῃ—τὸ ἐφαντάσθη καὶ αὐτὸ ἡ Πολιτεία—τὰ στήθη του, τὰ ὅποια ἐτίεζε καὶ συνέθλιβεν ἡδὴ ὁ θάνατος, μετ' ὃ ἀργυροῦν παράσημον. Εὐτυχῆς ὁ ἀφελὴς διηγηματογράφος ποῦ δὲν ἔμαθε κἂν τὸ παράκαιρον καὶ ἀπροσδόκητον αὐτὸ δῶρον τοῦ Κράτους, τὸ ὅποιον ἀφοῦ τὸν ἀφῆκε ἐπὶ δεκτικότητις τρεῖς νὰ βιοπαλαίῃ, ἠθέλησε νὰ τοῦ δώσῃ εἰς τὰ χεῖλη τοῦ τάφου ἐν τόσον ἀχρηστον δι' αὐτὸν στολίδι.

Ὁ Παπαδιαμάντης—ὅστις μετ' ἃ χέρια συνήθως κρεμάμενα κάτω καὶ τὴν κεφαλὴν κλίνουσαν ἐλαφρῶς, ἐφαίνετο ὡς νὰ ἀπεσπασθῇ ἀπὸ παλαιὰν τοιχογραφίαν Βυζαντινοῦ ναοῦ—ἀποτελεῖ ὅλος ἐξαιρετικὴν φυσιογνωμίαν εἰς τὸν κόσμον τῶν νεοελληνικῶν γραμ-

Mme Hortense Richard

Τὸ ὄνειρον τῆς Σταχτοπούτας

μάτων. Καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς συγγραφεὺς. Ἀπὸ χαρακτῆρος ταπεινόφρων, ἀνεπιτήδευτος, Στωϊκὸς, μισάνθρωπος, πλασμένος διὰ τὸν ἀσκητικὸν βίον· ὡς συγγραφεὺς, παρατηρητικὸς, ἡρεμος καὶ πρὸ παντὸς Ἑλλήν· μέχρι μυχαιατάτων. Τὰ διηγήματά του εἶνε αἱ πιστότεραι ἀπεικονίσεις τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως. Εἶνε ἀντανakλαστικά κάτοπτρα, ἐν οἷς ἀποτυπῶνται αἱ ὁρατότερα ἀπόψεις καὶ αἱ ἀγνότεραι συγκινήσεις. Μαζὶ μὲ τὸν Βιζυηνὸν καὶ τὸν συμπατριώτην του καὶ φίλτατόν του Μωραϊτίδην—μὲ τὸν ὁποῖον τόσο πολύ ὁμοιάζουν καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸ ὕψος—συμπληροῖ τὴν τριάδα τῶν Ἑθνικῶν διηγηματογράφων μας.

Αἱ χριστιανικαὶ ἀρεταὶ ἠνωμέναι μὲ τὸν κατὰ φύσιν βίον ἀπετέλουν τὴν ζωὴν τοῦ Παπαδιαμάντη, τὴν φιλολογικὴν καὶ φυσιολογικὴν. Μία φιλοσοφικὴ ἀντίληψις, μία γαλήνη καὶ ἐγκαρτέρησις, μελαγχολία τις μυστικὴ, ἔδιδον εἰς τὰ ἔργα του κατὰ τὸ ἐπιβλητικόν, μολονότι λεπτομέρεια· μηδαμηναὶ ἐνίοτε τὸν ἀπασχολοῦν τόσο, ὥστε τὰ πρόσωπά του, μὲ ὅλην τὴν ζωὴν ἦν προσελάμβανον, δὲν ἔδειλγον.

Ὁ κριτικὸς τοῦ μέλλοντος—διότι οἱ σύγχρονοι πᾶσιν συνήθως μυωπίαν—θὰ ἀποφανθῇ ἂν ὁ Παπαδιαμάντης ἦτο ὁ κορυφαῖος τῶν Ἑλλήνων διηγηματογράφων, ὡς τινὲς τὸν ἀπεκάλεσαν. Πάντως ὁμοῦς εἶνε ἐκ τῶν πρώτων. Συνήμοσεν εἰς τὰ ἔργα του τὸν ρεαλισμὸν καὶ τὴν ποίησιν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν, τὰ εἰδῶλα καὶ τὴν πίστιν. Παρουσιάζει τὴν ζωὴν μὲ τόσῃ ἀκρίβειαν, ὥστε νὰ καταντᾷ ἐνίοτε

κοιραστικὴ, ἀλλ' ἐμφυσᾷ συγχρόνως καὶ τὴν πνοὴν τῆς ποιήσεως. Ἐπιμένει εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν προσώπων, εἰς τὴν γενεαλογίαν τῶν, διαγράφει λαϊκοὺς τυποὺς περιεργαίτους, διασώζει ἔθιμα καὶ ἥθη σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τοὺς ἐν τῇ πρωτεύουσῃ βιοῦντας καὶ ἀδιαφορῶν διὰ τὸ σύμπαν, ξῆ εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν ἐντελῶς ἰδικὴν του, ἀτμόσφαιραν οὗ τοῦ νηιοῦ του, ἀτμόσφαιραν θρησκευτικῆς μυστικοπαθείας. Εἰς τὰς γραμμὰς, τὰς τόσον γραφικὰς, τῶν διηγημάτων του ὑπολανθάνει ὁ ἴδιος αὐτοῦ χαρακτῆρ· καὶ δι' αὐτὸ φαίνονται πρὸ παντὸς ἀληθινά. Οἱ ἥρωες του, πτωχοὶ, ταπεινοὶ, ὡς αὐτὸς, καὶ κακοντυμένοντες ἐν τῇ πραγματικότητι, ἀλλ' ἐξιδανικευμένοι εἰς τὸν ψυχικὸν κόσμον.

Εἰς τὴν ἱκανῶς γοργὴν καὶ προοδευτικὴν ἐξέλιξιν ἦν ἔσχε τὸ διήγημα ἐν Ἑλλάδι, ὁ Παπαδιαμάντης, πρωτότυπος, ἰδιόρρυθμος, μὴ παρξυρόμενος οὔτε ἀπὸ ξένα ὑπαγνώματα, οὔτε ἀπὸ τὰς γλωσσολογικὰς διαμάχας, ἔμεινεν οἷος ἦτο, καὶ ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἐπιτυχία. Ἀπεμονώθη καὶ εἰργάσθη χωρὶς νὰ συζητῇ καὶ νὰ ἐπικρίνῃ ἢ νὰ μιμῆται. Καὶ οὐδενὸς ἐπέσυρε τὴν κατὰχρυσιν· ἀπλῶς δειλὰ ἐπιφυλάξεις διευτυπώθησαν ἀόριστοι εἴτε ὡς πρὸς τὸ μορφολογικὸν εἶδος, εἴτε ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν σύνθεσιν τῶν διηγημάτων του.

Τὸ διήγημα δὲν εἶτε τι ὁμοιογενές. Αἱ μορφαὶ αὐτοῦ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προσομοιωθῶνται εἰς κάθε ἰδιοφυΐαν. Τὸ ἡθογραφικὸν διήγημα, τὸ πατριωτικόν

τὸ ψυχολογικόν, τὸ καλλιτεχνικόν, τὸ ρωμαντικόν, ἔχει ἑκαστὸν τὰ χαρίσματά του, τὴν τέχνην του, τοὺς θιασώτας του, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπικριτάς του. Τὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἔχουν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα· εἶνε ἀπλῶς Ἑλληνικά, ἔχουν καὶ τι ἀπὸ κάθε εἶδος καὶ εὐτυχῶς δὲν ἔχουν τὸ μᾶλλον ἐπουσιῶδες. Πρὸ παντὸς κυριαρχεῖ ἐν αὐτοῖς ἡ ἀπλότης, ἡ ζωὴ, ἡ ἀλήθεια. Ἀφελεῖς καὶ ἀπλοῖκοι νησιῶται, τύποι γυναικῶν βασανισμένων, θεοφοβουμένων γραμῶν, ἀγῶν κορασίδων, ἀντιπαρέχονται ἀφίνοντες μίαν ξεχωριστὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἐκ τῶν διηγημάτων του τὰ ὠραιότερα εἶνε ἡ «Φόνισσα», ὁ «Ἐρωτας στὰ χιόνια», ἡ «Νοσταλγὸς», τὰ «Ροδιν' ἀκρογιάλια», τὸ «Ὀνειρο στὸ κῦμα», ἡ «Φαρμακολύτριά», «Φτωχὸς ἄγιος», «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη».

Σκορπισμένα τὰ ἔργα του, δυσεύρετα, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δώσουν σήμερον ὀλοκληρωτικὴν τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἐκλιπόντος διηγηματογράφου. Ἡ «Νέα Ζωὴ» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις καὶ τὰ περισσότερα διηγήματά του ἐδημοσίευσεν, εἶχε προαναγγεῖλῃ τὴν ἐκδοσιν ὅλων τῶν διηγημάτων του, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐσκόπει ὁ συγγραφεὺς ἐσχάτως νὰ τὰ ἀναθεωρήσῃ. Τώρα πεῦ ἀνεπαύθη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Αἰωνίου, καὶ ἀφυπνίσθη τὸ ἐνδιαφέρον, χάρις εἰς τὴν κ. Μπενίκη θὰ ἔχωμεν πληρὴς τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπανειλημμένως παρακινηθεὶς, δὲν ἔστεργεν ὁ ἴδιος νὰ δώσῃ πρὸς ἐκδοσιν.

Ὁ Παπαδιαμάντης εἶνε ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερον ἀναγνωσθέντας λογίους μας, εἴτε διότι δὲν ἦτο συσσωματωμένος τὸ ἔργον του, εἴτε διότι ἦσαν διεξοδικὰ τὰ διηγήματά του, δημοσιευόμενα ἐν συνεχείᾳ, εἴτε διότι δὲν ἦτο προσωπικῶς γνωστὸς, εἴτε διότι τὰ δρῶντα

πρόσωπα ἦσαν λαϊκοὶ τύποι. Καὶ ἐκ τοῦ κύκλου ἀκόμη τῶν λογίων δὲν ἀνεγινώσκετο!

Ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν, ὁ Παπαδιαμάντης διετήρησε πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Μετεχειρίζετο τὴν καθαρεύουσαν μὲ ὀλίγας δημοτικὰς λέξεις, οὐχὶ αὐθαιρέτως κατασκευαζόμενας, ἀλλὰ γνήσιαι, εἴτε ἐξ αἰσθητικῆς ἀνάγκης, εἴτε πρὸς πλειοτέραν ἔμφασιν. Οὕτως ἀπέδειξε πόσον πρόσφορος εἶνε ἡ καθομιλουμένη, μὲ τινὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν δημοτικὴν, διὰ τὸ διήγημα, ἀρκεῖ νὰ ἡξεύρῃ τις νὰ τὴν μεταχειρισθῇ.

Ὁ θάνατος τοῦ Παπαδιαμάντη ὠθεῖ εἰς σκέψεις ἀποθαρρυντικὰς διὰ τὴν παρ' ἡμῶν μόρφωσιν. Ἀμφιβάλλω ἂν ἦτο καὶ γνωστὸς καὶ ἐξ ἀκοῆς εἰς τὰς... «ἀνεπτυγμένας» τάξεις ὁ ἀποθανὼν λογογράφος, δὲν θὰ τολμήσω δὲ νὰ ἀναβιάσω εἰς ἑξατοντάδα τοὺς παρακολουθήσαντας τὸ φιλολογικόν του ἔργον. Ὅτε πρὸ διετίας ἐωρτάσθη ἡ εἰκοσιπενταετηρίς του, ἐκλεκτὸς κόσμος παρευρέθη εἰς τὸν «Παρνασσόν», διὰ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἑορτασμοῦ ἀνθρώπου, ὃν τελείως ἡγνέει. Καὶ ὅταν ἔφενγαν οἱ πλείστοι ἡρώτων περιέργως: «Μὰ ἔχει τόσην ἀξίαν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;»

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἔζησεν ἀφανής, συνάζων εἰς ἀπόκεντρόν τι καφενεῖον ἢ μαγειρεῖον καὶ εἰς τὰ ψαλτικά στασιδία τοῦ Ἀγίου Ἐλισσαίου, ἀπεσύρθη μετὰ τὸν ἑορτασμὸν ἐκεῖνον εἰς τὸ νησί του, χωρὶς νὰ δώσῃ σημεία καὶ ζωῆς. Τώρα ποῦ ἀπέθανε καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐκτενεῖς νεκρολογίαι του, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐτανελήφθη ἡ ἐπωδὸς τῶν ἑορταστῶν τῆς εἰκοσιπενταετηριδος του: «Μὰ ἔχει τόσην ἀξίαν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;»

ΔΙΚ.

Emm. Guibourgé.

Ἡ μητρότης